

ئىران و ھەرئىمى كوردستان: پەيوەندى دۇستانە يان بوون بە ھىزىكى پرۇكسى؟

04-03-2024

نووسەرەكان

د. نەوزاد ھىتۇتى

كورتە : لە دواى 2003، ئىران سىياسەتتىكى جىگىرى لە عىراقدا پراكتىزە كردووھ كە بەشپوھىيەكى گشتى ئامانچ و مەبەستەكانى خۇى لە كۆمەللىك خالدا دەبىنئىتەوھ، لەوانە دلىنا بوون لەوھى كە پىنگھاتەى شىعە و بەتايبەت ئەوانەى لە ئىرانەوھ نزيكن دەسەلاتدار بن و رۆلى يەكلاكەرەوھ لە پرۇسەى سىياسى عىراقدا بگىرن. لىرەدا، ئىران كۆمەللىك ھاوپەيمان و ھىزى سىياسى و سەربازى پرۇكسى لە عىراق ھەيە و بەكارىان دەھىنئىت بۇ ئەوھى عىراق وەك دەولەت لە چوارچىوھى سىياسەت و ئەجىنداكانى دەرئەچىت.

سیاسەتی ئێران لە عێراق

لە دواى 2003، ئێران سیاسەتێکی جێگیرى لە عێراقدا پراکتیزە کردوووە کە بەشیوەیەکی گشتى ئامانج و مەبەستەکانى خۆى لە کۆمەڵێک خاڵدا دەپێنێتەوە، لەوانە دۇنيا بوون لەوێ کە پێکھاتەى شیعە و بەتایبەت ئەوانەى لە ئێرانەو نزیکن دەسلەتدار بن و رۆلى یەکلەکرەووە لە پرۆسەى سیاسى عێراقدا بگێرن. لێرەدا، ئێران کۆمەڵێک ھاوپەیمان و ھێزى سیاسى و سەربازى پرۆکسى لە عێراق ھەیە و بەکارىان دەھێنێت بۆ ئەوێ عێراق وەک دەولەت لە چوارچۆیەى سیاسەت و ئەجێنداى دەرئەچێت. بەتایبەت ئێران کۆمەڵێک بەرزەوھەندى و ئامانجى سیاسى، ئابوورى، سەربازى و جیۆپۆلیتیکى لە عێراق ھەیە و ھەول دەدات لە رێگەى ئامرازى فرە جۆرەووە دەستەبەریان بکات. لە رووى [ئابوورییەو](#) پەيوەندییەکی زۆر بەھێز لە نێوان ئەو دوو دەولەتەدا ھەیە و ئاستى [ھەناردەکردنى شتومەکی](#) نانەوتى ئێرانى بۆ عێراق لە سالى 2022 گەشتوووەتە سەروى 11 ملیار دۆلار، ھەرۆھە عێراق لە رێزبەندى یەکەم و دووھەمى گەشتەکانى ئەو دەولەتانە دێت کە ئێران پەيوەندى بازرگانى لەگەڵدا ھەیە.

لە رووى سیاسییەو ئێران پالێشتى ھێز و لایەنە سیاسییەکانى ناو چوارچۆیەى ھاوئاھەنگى شیعەکان دەکات کە بە پالێشتى راستەوخۆى ئێران گەشتووونەتە دەسلەت و تاران کاریگەرییەکی زۆر گەورەى لەسەر ھەموو ئاراستە و سیاسەتەکانى ئەم ھێزانە و حکومەتەکەى سوودانى ھەیە. ھەرۆھە، لە دواى رووخانى رژێمى سەدام، بەھۆى توندبوونی مەملەتێ ئێران، دواتریش دەستپێکردنى شەپى تايفی و ھاتنى داعش بۆ عێراق، ئێران بەسود وەرگرتن لە بارودۆخەکە، ژمارەىەکی زۆر لە [ھێزى جەھادى](#) پرۆکسى دروست کردوووە کە راستەوخۆ فەرمان لە تاران وەرەگرن و بە شیوەیەک بەکارىان دەھێنێت بۆ کاریگەرى دانان لە سەر ھاوکێشە سیاسى و سەربازییەکان و بەکارھێنانیان لە دژی نەیارەکانى لە سەر ئاستى عێراق و ناوچەکە. بێگومان ئەم ھێزە پرۆکسىیانە بە پلەى یەکەم بەرنامە و ئەجێنداى ئێران جێبەجى دەکەن.

لەلایەکی دیکەشەو، عێراق لە رووى جیۆپۆلیتیکى گەشتەکانى بەجێر زۆرى بۆ سیاسەتى دەرەوێ ئێران ھەیە. دەسلەتدارانى ئێران، عێراق بە قولایى ستراتیژی خۆیان دەزانن بۆ سیاسەتە فراوانخوازییەکانى لە ناوچەکەدا و دروست کردنى ئەوێ پێدەگوتریت ھىلالى شیعە. ھەرۆھە، ئیستا عێراق وەک کۆریدۆرى وشکانى بەکاردەھێنریت لە لایەن ئێرانەو بۆ ئەوێ چەک و تەقەمەنى و ھێزى جەھادى رەوانەى سوریا و لوبنان بکات و گوشار لەسەر ئیسرائیل و دەولەتانى عەرەبى دروست بکات.

ئێران بە ھىچ شیوەیەک لەگەڵ ئەوێدا نییە عێراق بێتە دەولەتێکی دیموکراسى و خاوەن سەرۆکەری یاخود ھێزێکی سەربازى تۆکمەى ھەبێت، چونکە لەروانگەى ئێرانەو ھەبوونی دەولەتێکی دیموکراسى بەھێز دەبێتە گەورەترین ھەرەشە لە سەر سیاسەت و بەرزەوھەندییەکانى لە عێراق. لەلایەکی دیکەشەو، ئێران پێیوابە ئەگەر عێراق ھێزێکی نیشتمانى تۆکمەى ھەبێت، لە دواڕۆژدا دەبێتە رێگر لە دەستپێکردنەکانى لەو وڵاتە. لەبەر ئەمەش، ئێران ھەولەکانى زیاتر بەو ئاراستەىەکە کە حەشدى شەعبى کە پێکھاتەکەى زۆتر شیعەى، بکاتە بەدیلى سوپای عێراق. ھەرۆھە ئێران بەردەوام ھەول دەدات قەیران و ناکۆکی تانیفی و شیعەگەراى لە عێراقدا بەسەر رەوتى دەولەتسازى و ناسیۆنالیستى عەرەبیدا زال بێت بۆ ئەوێ بتوانێت پێگەکەى بەھێز بکات و ھەژموونی شیعە بەسەر دامەزرێتەوھە دەولەتەدا بەھێزبێتەو.

دەکرێت ئاماژە بەو خالەش بکەین کە ھەولەکانى ئێران و ھاوپەیمانەکانى بۆ [دەکردنى ھێزە بیانییەکان بەتایبەت ھێزەکانى ئەمریکا](#) لە عێراقدا یەکیکی دیکەىە لە خالە سەرەکییەکانى سیاسەتەکانى لە عێراقدا. لە روانگەى ئەوێ کە مانەوێ ھێزەکانى ئەمریکا کێشە بۆ سیاسەتەکانى ئێران دروست دەکات و بەرپەستە لە بەردەم بەرنامە و ئەجێنداى. لە دواى دەستپێکردنەوێ شەپى غەزە و گەژبوونەوێ زیاترى پەيوەندییەکانى ئەمریکا و ئێران، گوشارەکان لە رووى سیاسى و سەربازییەو لەسەر ئەمریکا توندتر بوونە بۆ ئەوێ ھێزەکانى لە عێراق بکشیێتەو. لەم روووە، [ھێزە شیعەکان بە حکومەتیشەو](#) لە ژێر کاریگەرى و ھاندانەکانى ئێراندا، ھەولێ دەکردنى ھێزەکانى ئەمریکا دەدەن و جەخت لە سەر ئەو خالە دەکەنەو کە "چیتەر پێویستیان بە ھێزى ھاوپەیمانان نەماو" و دەبێت لە عێراق بکشیێتەو. ئەمە لە کاتیگدا ھیشتا باردۆخى عێراق سەقامگیر نییە و لە رووى سەربازییەو ناتوانێت سەرۆکەری خۆى بپارێزێت و مەترسى راستەقینە ھەبە کە بە دەرچوونی ئەمریکا دووبارە داعش سەرھەڵداتەو، تەنانت ئەگەرى دووبارە روودانى شەپى تايفی و نەتەوەبێش لە عێراقدا ھەیە.

ئێران چى لە ھەریمی کوردستان دەوێت؟

پەيوەندى نێوان ھەریمی کوردستان و ئێران بە چەندین قۇناخى گەشت و ھەستیاردا تێپەریو. لەراستیدا سیاسەتى ئێران بەرامبەر ھەریمی کوردستان بەشیگە لە سیاسەت و بەرنامەکەى بەرامبەر عێراق و ناوچەکە. لەم چوارچۆیەدا، لە ھەندیک قۇناخدا

پەيوەندىيەكانى ئىران ۋە ھەريىمى كوردستان لە ئاستىكى باشدا بوون، بەتايىبەت لە سەرەتاي گۆرپىنى سىستەمى سىياسى لە عىراقدا، ئەو كاتە ھىزە شىعەكانى ھاوپەيمانى ئىران زۆر پىويستىيان بە كورد ھەبوو، ئىرانىش لەرپىگە كوردەو ھەولیدەدا پىگە شىعەكان لە عىراقدا بەھىز بگات. بەلام، لەگەل بەھىز بوونى پىگە شىعەكان لە بەغدا ۋە دروست بوونى ناكۆكى نىوان بەغدا ۋە ھەولە، پەيوەندىيەكانى ئىران ۋە ھەريىمى كوردستانىش بەرەو گرژى ۋە ئالۆزى زياتر رۆيش، بەتايىبەت دواى ئەوئى ئىران توانى لەرپىگە ھىزە ھاوپەيمانىكانى پرۆسە سىياسى لە عىراق تارادەيەكى زۆر كۆنترۆل بگات. لە ديارترين بەريەككەوتنى ئىران ۋە ھەريىمى كوردستان لە دواى ئەنجامدانى گشتپرسى لە ئۆكتۆبەرى 2017 بوو كە بە سەرپەرشتى راستەوخۆى سوپاى قودس، [مىليشيا شىعەكان ھىرشان](#) [كرده سەر كورد](#) ۋە دەستيان بە سەر ناوچە جىناكۆكەكاندا گرت ۋە تەنانت ئەگەر لە تواناياندا بوايە مەبەستيان بوو قەوارەى ھەريىمى كوردستان ھەلبۆھەشەنەو.

لە سەردەمى ئىدارەى ترەمپ ۋە زىاد بوونى ناكۆكى ۋە مەملەننى نىوان ئەمريكا ۋە ئىران، ھەريىمى كوردستان زياتر كەوتە ژىر ھەپەشە ۋە ھىرشەكانى مىليشيا شىعەكان ۋە ئىران، لەو كاتەو تەوھو ئىستا بەردەوام بە موشەك ۋە درۆن پەلامارى كوردستان دەدرت. بۇ يەكەم جار لە 8 كانوونى دووھى 2020 ئىران بە موشەكى بالىستى راستەوخۆ ھەريىمى كوردستانى (بنكەى سەربازى ھەريىرى) بە ئامانج گرت، ئەم كوردەو سەربازىيەى ئىران لە دەرئەنجامى كوشتنى قاسم سولەيمانى بوو ھەو كاردانەو ھەيك دژى ئەمريكا لە عىراق. لە 13 ئادارى 2022 بۇ جارنىكى دىكە ئىران بە 12 موشەكى بالىستى مالى شىخ باز سەرمایەدار ۋە بەرپۆبەرى جىيەجىكارى كۆمپانىي كىرگروپى كوردە ئامانج. ديسان، لە 30 دىسەمبەرى 2023، [مىليشيا](#) شىعەكان بە درۆن ھىرشان كوردە سەر بنكەيەكى ھىزى پىشمەرگە لە پىرمام، ۋە ھەروەھا لە 15 كانوونى دووھى 2024، بە 11 موشەكى بالىستى ھەولە ۋە مالى سەرمایەدارى كورد پىشەرە دزەبىيان كوردە ئامانج. ئەمە بەدەر لەوئى كە ئىران ۋە گرۇپە پرۆكسىيەكانى بە دەيان جار بنكەكانى پارتە سىياسىيەكانى ئۆپۆزسيونى كوردى رۆژھەلات ۋە بنكەى سەربازى ھەريىر ۋە فرۆكەخانەى ھەولەيران بە بيانوى لىدان لە ھىزەكانى ئەمريكا بە موشەك ۋە درۆن بە ئامانج گرتووە.

لەراستیدا، زىاد بوون ۋە توندبوونەوئى ھىرشى درۆنى مىليشيا شىعەكان ۋە ھەروەھا ھىرشە راستەوخۆكانى ئىران بۇ سەر ھەريىمى كوردستان زۆر ھۆكار ۋە فاكەتەرى لە پشەتەوئى كە گرتگرتىنەكانيان ئەمانە:

يەكەم، ئىران، ھەريىمى كوردستان بە تايىبەتیش پارتى ديموكراتى كوردستان بە يەكەك لە مەترسىيەكان دەبينت لە سەر بەرنامەو ئەجىنداكانى لە عىراقدا، كە لە ئىستادا ئىران تارادەيەكى زۆر توانىوئەتى ھەزمونى خۆى بە سەر لايەنە شىعەكاندا بسەپىنن. بەتايىبەت دواى [دەربەراندنى سەدر](#) لە پرۆسەى سىياسى، تەنانت ئىران تارادەيەك توانىوئەتى لە رپگەى ھىزە چەكدارە پرۆكسىيەكانى دەست بە سەر ناوچە سوننەنشەكانىشدا بگرت. تاكە ناوچە كە بە تەواوئەتى لە ژىر كۆنترۆلى ئىراندا نىيە ھەريىمى كوردستانە ۋە بەتايىبەتیش ناوچەى ژىر دەسەلاتى پارتى، بۆيە ئىران بە ھەموو شىئەيەك ھەولەدەت دەسەلاتى خۆى بە سەر ئەو ناوچەيەشدا بسەپىنن. ئەويش ھەم لەرپىگەى لاواز كردنى پارتى ۋە ھەم دروست كردنى بەدلىك لە ھەريىمى كوردستان كە سەربە تاران بىت. لەم رووھە، ئىران لە ھەولە ئەوئەدەيە ھىزىكى پرۆكسى لە رووى سىياسى ۋە سەربازىيەو ھاوشىوئەى ھىزە شىعەكانى لە كوردستان ھەبىت بۇ ئەوئە بەرنامە ۋە ئەجىنداكانى ئىران لە عىراق ۋە ناوچەكەدا پراكتىزە بگات.

لە راستیدا، ئىران بەو ھەزى نىيە ھەريىمى كوردستان لە سەر ئاستى ناوچەكە سىياسەتەكى ھاوسەنگ لەگەل دەولەتانى ناوچەكە پراكتىزە بگات ۋە تاران نايەوئەت لەسەر بنەماى بەرژەوئەندى ھاوبەش مامەلە لەگەل ھەريىمى كوردستان بگات. ئەگىنا لە زۆر رووھە، ھەريىمى كوردستان ھەولەداو ھەولەداو سىياسەتەكى ھاوسەنگ لەگەل ئىران ۋە ھاوپەيمانىكانى پراكتىزە بگات، بەتايىبەت لە دواى ھەللىزاردەكانى 2021 وئپاى ئەوئەى ھاوپەيمانىكانى ئىران توشى شكستى گەورە بوون، بەلام كورد ۋە سوننەكان لەگەل ھىزە شىعەكانى سەر بە ئىران [ھاوپەيمانى ئىدارەى دەولەتيان بىكھنا](#) ۋە ھكومتەى سوودانىش كە ئىستا ھاوپەيمانىكانى ئىران بەسەرىدا زالىن لەسەر بنەماى ئەو ھاوپەيمانىتەيە دروست بوو. ھەروەھا، لەسەر داواكارى بەرپرسانى ئىران، ھەريىمى كوردستان ۋە بەغدا [رپكەوتنىكى ئەمىنيان](#) لەگەل تاران واژۇ كرد بۇ زياتر سەقامگىركردنى ئاسايشى سنوور ۋە چەككردن ۋە دوورخستەوئەى گرۇپە چەكدارە كوردىيەكان ئۆپۆزسيونى ئىران لە دەفەرە سنوورىيەكان. بە ھەمان ئاراستەش، لەرووى ئابوورىيەو، ھەريىمى كوردستان دەرگاكانى بەسەر ئىراندا وال كوردووە ۋە بە سەدان كۆمپانىي ئىرانى لە ھەريىمى كوردستان كاردەكەن ۋە ئاستى [ئالوگۆرى بازىرگانی نىوان ھەريىمى كوردستان ۋە ئىران](#) لە ئاستىكى زۆر بەرزدايە ۋە دەگاتە نىزىكەى 28% لە كۆى ئالوگۆرى بازىرگانی ئىران ۋە عىراق.

بەلام، وئپاى ھەموو ئەمانە، ئىران بەردەوامە لە دژايەتى كردن ۋە گوشار خستە سەر ھەريىمى كوردستان چ بە شىوئەى راستەوخۆ بىت يان لە رپگەى ھاوپەيمانىكانىيەو بىت، بىگومان ئەمەش ئەو خالە دەسەلمىنن كە ئىران ئاستى داواكارى ۋە خواستەكانى زياترە لەوئەى لە سەر بنەماى بەرژەوئەندى ھاوبەش مامەلە لەگەل ھەريىمى كوردستان بگات. بەلكو ئەوئەى تاران مەبەستەتى ئەوئەى كە دەپەوئەت ھەريىمى كوردستان بگاتە ھىزىكى پرۆكسى لە ناوچەكەدا، ھاوشىوئەى ئەو ھىزانەى كە لە عىراق، سوريا، يەمەن ۋە لوبنان دروستى كردوون. [ھۆشيار زىيارى](#) لە 19 شوباتى 2024 لە چاپىكەوتنىكدا لە گەل رۆژنامەى شەرق ئەلئەوسەت باسى ئەو دەكات كە سەركردەكانى ئىران داوايان لە بەرپرسانى ھەريىمى كوردستان كوردووە بىنە بەشەك لە بەرەى موقاوەمە دژى ئەمريكا ۋە

ھاوپەیمانەکانی. تەنانت ئەوێ جینگە سەرنجە بەم دواپیانە سەرچاوەکانی سوپای قودس بە ئاشکرا رایانگەیاندا کە بە تەمای دروستکردنی ھێزێکی پرۆکسی سەربازی کوردین بەناوی [حزبۆلا لە کوردستان](#). بێگومان ئەگەر ئەم ھەولە بخریتە بواری جێبەجێکردن، ئێران لە ژێر ناوی ئەم ھێزە نوێیەدا ھێرش دەکاتە سەر ھەرێمی کوردستان و پێگەکانی ئەمریکا، ئەک بەناوی میلیشیا شیعەکان.

دووھم، ئێران بەردەوام ترسی لەوە ھەیە ھەرێمی کوردستان بپێت ناوەندێک بۆ تێکچوون یان لێدان لە بەرنامە و سیاسەتەکانی لە عێراقدا، ترسی لە دروستبوونی ھاوپەیمانی پارتی لەگەڵ ھێزە سوننەکان و ھێزە شیعەکاندا ھەیە بەتایبەت ئەوانەی لە ئێران دوورن. لە دوا ھەڵبژاردنەکانی ئۆکتۆبەری 2021 و دروست کردنی [ھاوپەیمانی سێقۆلی](#) نێوان پارتی، سەدر و سوننەکان، ئێران بە تەواوەتی گۆشەرەکانی لەسەر پارتی توند کردوو و ئەم ھەنگاوی پارتی بە لێدانی راستەوخۆ لە پێگە و بەرژێوەندییەکانی لێکداوەتەوە. بۆ رێگریکردن لە دووبارەبوونەوەی ھاوپەیمانییەکی ھاوشێوە، سیاسەت و بەرنامەیی ئێران ئەوەیە ھەم لە ناو سوننەکان و ھەم لە ناو کوردەکاندا زیاتر پالێشتی ھاوپەیمانەکانی بکات و لە پێگە نەیارەکانی بدات. ئیستا لەناو سوننەکان ئێران زۆر بە چۆی کار بۆ لێدان لە پێگە حەلبوسی و پارتەکی دەکات. [لادانی حەلبوسی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان](#) بەشێک بوو لەم گەمە سیاسییە. بەھەمان شێوەش، لە ھەرێمی کوردستان، ئێران زۆر بە چۆی کار دەکات تا کۆ ئەو ھێزە کوردییانەی کە لە ئێران نزیکن ببنە دەسەڵاتدار.

سێھەم، ئێران ئەک ھەر لەگەڵ ئەو نێیە ھەرێمی کوردستان تارادەیک سەربەخۆ بێت یان سیاسەتێکی ھاوسەنگ لە سەر ئاستی ناوچەکە پراکتیزە بکات، بەلکۆ دەبەوێت ھەرێمی کوردستان بەتایبەت پارتی دیموکراتی کوردستان لە تورکیا، دەولەتە عەرەبییەکان و ئەمریکا دوور بخاتەو، بەو واتایە ئێران لەو پەڕیوەندییە کە حکومەتی ھەرێمی کوردستان لەگەڵ تورکیا و دەولەتانی عەرەبی و ئەمریکا ھەیەتی زۆر نیکەرانەو دەبەوێت عێراق و لە نێویشیدا ھەرێمی کوردستان لە چوارچێوەی سیاسەتی ئێراندا ھەلسوکەت بکات. ئێران توانیویەتی لەسەر ئاستی عێراق ئەم ئامانجە بپێکێت، لە ژێر کاریگەری ئێراندا، عێراق ئایستای نەیتوانیوە سیاسەتێکی ھاوسەنگ لەگەڵ تورکیا و دەولەتانی عەرەبی پراکتیزە بکات و پەڕیوەندییەکانی بەرەو پێشەو ببات.

ئەگەرچی ئەمریکا زۆر ھەوڵیداوە کە عێراق لە رووی ئابووری و سیاسییەو پەڕیوەندییەکانی لەگەڵ دەولەتانی عەرەبی بەھێز بکات. بەئام لە ژێر کاریگەری و گۆشەرەکانی ئێراندا، عێراق ھێچ ھەنگاویکی گرنکی بەو ئاراستە نەھاویشتوو. ئێران ھەمان داواکاری لەب ھەرێمی کوردستانیش ھەیە و دەبەوێت ھەرێمی کوردستان خۆی لە دەولەتانی عەرەبی و تورکیا دوور بخاتەو و ھەروەھا نیکەرانە لەوێ [ھەرێمی کوردستان بەیوەندی توند و تۆلی لەگەڵ ئەمریکا](#) ھەیە و ناچیتە ژێر باری [داواکارییەکانی ئێران و ھێزە شیعەکان](#). بۆ دەرکردنی ھێزەکانی ھاوپەیمانی لە عێراق، ئەمە بەدەر لەوێ ئێران بانگەشە ئەو دەکات گواپە ھەرێمی کوردستان پەڕیوەندی لەگەڵ ئیسرائیل ھەیە و ھەر بەو بیانۆش چەندین جار موشەک بارانی کردوو.

چوارەم، لێدان لە پێگە ئابووری ھەرێمی کوردستان و بە تاییەتیش سێکتەری نەوت و گاز ھۆکاریکی دیکە گۆشەرەکانی ئێرانە بۆ سەر ھەرێمی کوردستان. ئێران ئەک ھەر لەگەڵ ئەویدا نێیە ھەرێمی کوردستان ھەرێمیکی سەقامگیر و بەھێز بێت، بەلکۆ بە ھەموو شێوەیەک ھەول دەدات لە پێگە ھەرێمی کوردستان بدات بەتایبەت لە رووی ئابوورییەو، ئێران نیکەرانە لە ھەولەکانی ھەرێمی کوردستان بۆ ئەوێ بپێت ئەکتەریکی گرنکی لە سەر ئاستی ناوچەکە بە تاییەت لە رووی وزەو. بەتایبەت کە ماوەیەکە ھەرێمی کوردستان ھەولەکانی چۆی کردووەتەو بۆ ئەوێ زیاتر گرنکی و پەرە بە کەرتی وزە بە تاییەتیش گاز بدات، بۆ ئەوێ بتوانیت لە داھاتوویەکی نزیکدا [گاز ھەناردە دەروە بکات](#)، کە ئەمەش دەبێتە سەرچاوەیەکی گرنکی داھات بۆ ھەرێمی کوردستان. لەم روووەو، ھێرشەکانی ئێران بۆ لێدان لە مالی سەرمایەداری کورد شێخ باز پەکیک لە پەڕیوەندی ئەو بوو کە ئێران رینگە نادات ھەرێمی کوردستان بپێت ئالتەرناتیفی گازە سروشتییەکی لە سەر ئاستی عێراق و ناوچەکە. بە ھەمان ئاراستەش ئێران کاریگەری زۆری ھەبوو لە سەر بپاری دادگە فیدرالی بۆ ھەلۆشانندی یاسای نەوت و گاز ھەرێمی کوردستان.

پنجەم، ئێران لەپێگە گۆشەرە دروستکردن، ھەول دەدات ھەرێم لە پرس و مەلەفی ھێزەکانی کوردی ئۆپۆزیسیونی ئێرانی زیاتر سازش بۆ ئێران بکات ھەم بە چەککردنیان و ھەم دوورخستنیان لە سنورەکان یان لە ھەرێمی کوردستان، ھاوشێوەی [ھێزەکانی موجاھیدین](#) لە عێراق کە لە سالی 2016 وەدەرنان. ھەر بۆ ئەم مەبەستە ئێران لە [لە مانگی ئاداری 2023 رێککەوتنێکی ئەمینی](#) سێقۆلی لەگەڵ ھەولێر و بەغدا واژوو کرد بۆ کۆنترۆڵکردنی سنورەکان و دوورخستنی ھێزە کوردییەکان لە سنورەکان، بەئام دیارە ئێران لەوێش زیاتر داواي رادەستکردنی سەرکردەکانیان و دەرکردنیان بە تەواوەتی لە کوردستان دەکات. ھەروەھا خالیکی دیکەش کە بۆ ئێران زۆر گرنکی ئەوەیە ھەرێمی کوردستان نەبێت ناوەندی بۆ وروژاندنی کوردەکانی ئێران بۆ ئەوێ داواي مافەکانی خۆیان بکەن، بەتایبەت، داواي کۆشتنی ژینا ئەمینی، و بەڕیوەچوونی خۆپیشاندانی سەرتاسەری لە ئێران و لە ناوچە کوردییەکان، [ئێران ھەرێمی کوردستان و گروپەکانی ئۆپۆزیسیونی کوردی تۆمەتبار](#) کرد بەوێ دەستیان لە خۆپیشاندانەکان ھەیە ھەر بەو بیانۆش بەموشەک بارەگاکی کوردەکانی روژەلاتی کوردستانی بۆردوومان کرد.

ئامرازەكانى بەردەستى ئىران بۇ گوشار خستنه سەر هەريمی كوردستان

ئىران رىڭاي جۇراوجۇر دەگىتتەبەر بۇ گوشار خستنه سەر هەريمی كوردستان و پارتى ديموكراتى كوردستان. يەككە لە ئامرازەكان برىتييه لە وەشاندى گورزى سەربازى بە شىۋەيىكى راستەوخۇ لەڭگەي سوپاي پاسدارانەو. هەرچەندە ئىران ئەم ئامرازە كەم بەكار دەهينيت، بەلام لە هەندىك كاتدا ئەگەر بەپيويستى زانييت، دوودل نەبوو لە هيرشى سەربازى بۇ ئەوئەي پەيامىك بداتە بەپرسانى هەريمی كوردستان يان هاوپەيمانەكانى لە ناوچەكەدا. ئىران زياتر لە 3 جار بەشىۋەيەكى راستەوخۇ هەوليرى بە ئامانج گرتووه. هەرچەندە هيرشەكان زياتر رەمزى بوونە، بەلام هەلگى پەيامىكى هەرەشە ئاميزن بەوئەي ئىران هەموو كاتىك دەتوانيت ئەگەر مەبەستى بىت لە هەريمی كوردستان بدات، ئەوئەشى زياتر رىگە خۆشكەرە ئەوئەي بەغدا كاردانەوئەيەكى كاريگەرئى نىيە بەرامبەر هيرشەكانى ئىران و تەنانت سەرەراي گوشارەكانى هەريمی كوردستان، بەغدا ئامادە نەبوو لە سەر ئاستى نۆدەولەتى و لە ئەنجومەنى ئاسايش سكالاً لە دزى ئىران تۆمار بكات.

حكومەتى بەغدا كە شىعە و هاوپەيمانەكانى بە سەريدا زالن، يەككى دىكە لەو ئامرازەكانى كە ئىران دزى هەريمی كوردستان بەكارى دەهينيت. ديارە، ئىران كاريگەرئى راستەوخۇ لە سەر بەغدا هەيە و دۆسيە گرنگەكانى پەيوەست بە هەريمی كوردستان، ئىران برپارى يەكلايىكەرەوئەي لەسەر دەدات. هەر لەم چوارچۆپەيەدا، ئىران رۆلىكى زۆر خراپى هەبوو لە گرژبوونەوئەي پەيوەنديەكانى هەولير و بەغدا و چارەسەر نەبوونى كيشەكانى نىوانيان. لە سەردەمى [حكومەتى سوودانى رىككەوتنى](#) باش لە نىوان هەولير و بەغدا كران، بەلام لە ژىر گوشارى هاوپەيمانەكانى ئىراندا، هېچ هەنگاۋىكى پراكتىكى نە هاۋىزرا، بۇ چارەسەر كردنى كيشەكان لەوانەش پرسى بودجە، دووبارە هەناردە كردنەوئەي نەوتى هەريمی كوردستان، پەسەند كردنى ياساى نەوت و گاز، جىبەجىكردنى رىككەوتننامەي شىنگال و زۆر پرسى دىكە.

پەرلەمانى عىراق يەككى دىكەيە لە ئامرازە كاريگەرەكان، ئىستا هاوپەيمانەكانى ئىران لە پەرلەمانيش بالادەستن، بۆيە وەك چەككى كاريگەر بەكار دىت بۇ دژايەتى كردنى مافە دەستورپەيەكانى هەريمی كوردستان. بەتايبەت لەكاتى پەسەند كردنى بودجەي سى سالى عىراقدا، زۆرەي بەندەكانى بودجە كە لە نىوان هەريمی كوردستان و حكومەتى سوودانى رىككەوتنى لەسەر كرابوو، گۆرانكارپان تىدا كرا و كيشەي زۆر بۇ ناردنى بودجەي هەريمی كوردستان دروستكرا. تەنانت ئىستا [هاوپەيمانەكانى ئىران](#) باسى ئەو دەكەن كە ئەگەر هەريم بەئاشكرا پالېستىيان نەكات لە دەرکردنى هيزەكانى ئەمريكا، رىگە نادەن هەموارى بودجە بكرىت بۇ ئەوئەي موچەي فەرمانبەرانى هەريمی كوردستان بنىردىت.

لەلايەكى دىكەشەو، [دادگەي دەستوورى](#) بە شىۋەيەكى زۆر كاريگەرەكان بەكار هاتوو بۇ لىدان لەنەيارەكانى ئىران لەسەر ئاستى عىراق و هەريمی كوردستان، بووئە ئامرازىك بۇ دژايەتى كردنى هەموو ئەو كەس و لاپەنانە كە لەگەل سياست و بەرنامەكانى ئىران نين. ئەوئەي پەيوەندى بە هەريمی كوردستانەوئەي هەيە، دادگەي دەستوورى [لە مانگى شوباتى 2022 لە](#) برپارىكى بەپەلەدا ياساى نەوت و گازى هەريمی كوردستانى هەلۋەشانەوئەي. هەرۋەها، لە برپارىكى دىكەدا [لە 25 كانوونى دووئەمى 2023](#) ناردنى پارە بۇ هەريمی كوردستان لەلايەن سوودانىوئەي بە ناپاساىي لە قەلەمدا، ديسان دادگەي فیدرلى [لە نىسانى 2023 پەلەمانى كوردستانى هەلۋەشانەوئەي](#) . بە هەمان ئاراستەش، [لە 21 شوباتى 2024 دادگەي فیدرالى](#) دوو برپارى توندى دزى هەريمی كوردستان دەرکرد، يەككىيان پەيوەندى بە ياساى هەلۋەشانەكانى هەريمەوئەي هەيە و برپارى دووئەميش پەيوەست بوو بە [موچەي فەرمانبەرانى هەريمى](#) كوردستان. لەراستىدا لە هەر دوو برپارەكەدا لە زۆر خالدا لە پىگە و دەسلەتەكانى هەريمی كوردستانى دراو.

لە کوتايبدا دەبىت ئامازە بەو خالەش بكەين كە گروپە ميليشياكان يەككى دىكەن لەو ئامرازەكانى كە رۆلىكى گرنگ دەگىرن لە گوشار دروست كردن لە سەر نەيارەكانى ئىران لەوانەش هەريمی كوردستان. بەتايبەت دواى دەستپىكردنەوئەي شەرى غەزە و زياد بوونى ململانئى نىوان ئەمريكا و ئىران، گروپە چەكدارەكان بەردەوام هەريمی كوردستانيان لەڭگەي درۆن و موشەكەوئەي بۆردومان كردوو. لەسەرۋوى هەموو ئەمانەشەوئەي ئىران تەنانت [هەندىك هيز و لاينى كوردش](#) بەكار دەهينيت بۇ سەپاندنى سياست و هەزموونى خۆي بەسەر هەريمی كوردستان.